

הרמטכ"ל אייל זמיר ראוי להערכה ולתודה

29.06.2026 | חנן שי | written by ד"ר אל"מ במיל

הכתבה רחבת היקף שפורסמה השבוע ב"הארץ", ונפרשה על פני שני עמודים מלאים בעיתון המוגדל, מציירת את הרמטכ"ל אייל זמיר כמי שנכשל בתפקידו. לטענת הכותבים, הוא גילה צייתנות יתר לדרג המדיני, נמנע מעימותים עמו ולא הצליח להציג הישגים צבאיים משמעותיים. עוד נטען כי הוא מבודד עצמו ממפקדים בכירים לשעבר ואינו מרבה להתייעץ עמם.

ייתכן שיש ממש בחלק מן הביקורת. אולם היא מתעלמת מן השאלה החשובה ביותר: איזה צבא קיבל אייל זמיר לידידיו?

אייל זמיר לא קיבל לידידיו צבא שנכשל בקרב כזה או אחר. הוא קיבל צבא שנקלע למשבר דוקטרינרי עמוק לאחר כרבע מאה של הסבה מתפיסת ההכרעה הקלאסית לתפיסת ההרתעה.

כשם שהמשטרים הקומוניסטיים החליפו את הכלכלה הקלאסית בתורתם של מרקס ואנגלס, כך הוחלפה בצה"ל בהדרגה תורת המלחמה הקלאסית של קלאוזביץ, מולטקה ודורות של מצביאים שראתה במלחמה אמצעי להכרעת האויב ולהכנעתו ^[1] בתפיסת הפעלה שהעמידה במרכז את ההרתעה, האש מנגד, ניהול הסיכונים והניסיון לשנות את רצון האויב באמצעות ענישה.

במקביל התחוללה מהפכה אינטלקטואלית. השפה הצבאית הקלאסית ^[2] הכרעה, מרכז כובד, תמרון, הכנעה ומצב סיום ^[3] פינתה את מקומה בהדרגה לשפה של השפעות, אפקטים, רשתות, פירוק מערכות ותהליכים. כשם שכלכלת הגוש המזרחי נבחנה לבסוף במבחן המציאות ולא במבחן האלגנטיות של התאוריה, כך גם הדוקטרינה החדשה של צה"ל נבחנה במבחן התוצאה ^[4] והתוצאה ידועה. התיאוריה הוחלפה במבחן המציאות ^[5] ובמבחן הזה היא כשלה. כמו בכל מהפכה רעיונית, גם כאן לא קרסה רק שיטת פעולה. קרסה דרך חשיבה שלמה.

אסון 7 באוקטובר והמערכות הארוכות בעזה ובלבנון אינם תוצאה של החלטות שקיבל אייל זמיר. הם תוצאה של תהליך שנמשך למעלה משני עשורים, שבמהלכם הוסב צה"ל בהדרגה מצבא הכרעה לצבא הרתעה.

בעוד שצה"ל התרחק בהדרגה מעקרונות המלחמה וכלליה, אויביו אימצו אותם בהתמדה ואף פיתחו אותם. חיזבאללה וחמאס לא הורתעו. להפך ^[6] הם ניצלו את השנים שבהן צה"ל נמנע מהסרת איומים באמצעות מלחמות הכרעה קצרות, כדי לעצב מחדש את שדה הקרב: מערכי מנהור עצומים, העתקת חלק ניכר מהלחימה אל מתחת לקרקע, ופיתוח שיטות שמנטרלות את יתרונות צה"ל. הם אף הוסיפו דרג מתמרן יבשתי שיועד להעביר את המלחמה לשטח ישראל. מתקפת 7 באוקטובר הייתה שיאה של מהפכה זו.

הימנעותו של צה"ל מהפעלת הדרג המתמרן בהיקף הנדרש שחקה בהדרגה גם את היקפו וכשירותו שלו. כאשר נאלץ לבצע תמרון קרקעי ^[7] הוא עשה זאת בצבא שלא נבנה מלכתחילה

למשימה, לאחר שהאיומים כבר תפחו לממדים חסרי תקדים. זהו הצבא שקיבל אייל זמיר.

אפשר לבקר את זמיר על החלטות שונות. טעותו המרכזית, לדעתי, הייתה שלא הרחיב את תחקירי המלחמה מן הרמה הטקטית אל הרמות האופרטיבית והאסטרטגית. דווקא כאן עמדה לרשותו תשתית מקצועית יוצאת דופן: התחקיר המקיף שהגיש הרמטכ"ל לשעבר דן שומרון לאחר מלחמת לבנון השנייה (וראו שייחשף סוף-סוף לציבור ולעיון מקצועי). בהתאמות מעטות בלבד היה רלוונטי גם ל-7 באוקטובר ולדרך ניהול המערכות בעזה ובלבנון. אילו אומץ כנקודת מוצא, ניתן היה לזהות במהירות את שורשי המשבר הדוקטרינרי ולהאיץ את השבת צה"ל לייעודו המקורי ² גם בתנאים של מלחמה בשבע חזיתות.

אם אכן מדובר במשבר דוקטרינרי עמוק, ייתכן שהשאלה אינה מדוע זמיר אינו מתייעץ רבות עם מפקדים בכירים לשעבר, אלא האם נכון שמי שעיצבו את הפרדיגמה הקודמת יהיו גם אלה שיובילו את היציאה ממנה. כאשר מדינה מחליטה לנטוש פרדיגמה שקרסה, היא אינה מטילה את מלאכת השיקום על מי שממשיכים להאמין בה. כאשר מדינה מסבה את כלכלתה מחדש מכלכלה קומוניסטית לכלכלת שוק, היא אינה מפקידה את המשימה בידי מומחי מרקס ואנגלס.

שיקומו של צה"ל לא יושלם כאשר יוחלפו טנקים, מטוסים או אוגדות. הוא יושלם כאשר תוחלף מחדש דרך החשיבה המצביאותית של מפקדיו. במשך כרבע מאה התחנכו דורות של מפקדים לחשוב במונחים של הרתעה, גריעה, שחיקה, אפקטים וניהול סיכונים. האתגר הגדול הוא לשוב ולחשוב במונחים של הכרעה, תמרון, מרכזי כובד, מצב סיום והכנעת האויב בתנאי ישראל.

ראוי לומר גם מילה על מי שנשאו ונושאים במחירו של המשבר הדוקטרינרי. מפקדי צה"ל ולוחמיו אינם האחראים להסבתו של הצבא מצבא הכרעה לצבא הרתעה. רובם התחנכו, הוכשרו ולחמו בהתאם לתפיסת ההפעלה שקיבלו מקודמיהם, ובתנאים שנכפו עליהם הפגינו אומץ לב, מסירות ודבקות במשימה מן המעלה הראשונה. במובן זה הם מזכירים את דברי הנביא: "אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה." הם נאלצו להתמודד עם תוצאותיה של תפיסה שלא הם עיצבו, ושילמו ³ ורבים מהם עדיין משלמים ⁴ את מחירה בדם. דווקא משום כך, חובתה העליונה של ההנהגה הצבאית כיום היא להבטיח שהדור הבא של המפקדים והלוחמים יקבל לידיו צבא שתפיסת ההפעלה שלו תואמת את ייעודו: להסיר איומים באיבם, במהירות באמצעות הכרעת האויב והכנעתו, ולא להטיל על לוחמיו את מחירו של משבר דוקטרינרי מתמשך.

משום כך, גם אם ניתן לחלוק על חלק מהחלטותיו, אייל זמיר ראוי כיום בראש ובראשונה להערכה ולתודה. לא משום שהשלים את שיקומו של צה"ל ⁵ הדרך לכך עוד ארוכה ⁶ אלא משום שקיבל לידיו צבא שנקלע למשבר דוקטרינרי עמוק, והחל, בתנאים הקשים ביותר של מלחמה רב-זירתית, במלאכת השבתו לייעודו המקורי: צבא הכרעה המסוגל להסיר איומים במהירות.

אם בכך החל, הרי שהישגו הגדול ביותר של אייל זמיר לא יהיה ניצחון בקרב כזה או אחר, אלא פתיחתה של הדרך להשבת צה"ל מצבא הרתעה בחזרה לצבא הכרעה. על הישג כזה ראוי להודות לו כבר היום, משום שאת ניצחונותיה של המלחמה הבאה קובעת בראש ובראשונה

החשיבה שלפני המלחמה.

המאמר התפרסם ב-JDN בתאריך 29 ביוני 2026.

*הדעות המובעות בפרסומי מכון משגב הן על דעת המחברים בלבד.